

Ahogy Franciaországból látom a HID-at

Ami a HID tartalmát illeti, nagyon érdekesnek tartom elsősorban a lap kritikai rovatát. Bori Imre cikkei egészen kitűnőek, Sartre művét meglepően igaz prespektívába helyezi. Bori Imre emberi sikra állítja Sartre művét és erre az álláspontra csak igen kevés francia kritikus helyezkedik. François Mauriac, Sartre nagy ellenfelének álláspontja áll a legközelebb a Hid kritikusa véleményéhez, de Mauriac katolikus író és katolikus világnézeti síkról ítél.

A francia kritikusok egyébként megegyeznek abban, hogy Sartre inkább nagy író mint nagy filozófus. Társadalomkritikája annak a kissé sértődött francia álláspontnak kifejezése, mely egyforma hévvel bírálja a sztalinizmust, az amerikai faji előítéleteket és az egyház magatartását. A nagyhatalmi pozícióját elvesztett francia polgárság sokáig azt hitte, hogy hid lehet a két világ között. Véleményem szerint a francia értelmiség a háború után radikális változást remélt, egyrészt a kommunista párttól másrészt De Gaulle szerezésétől. Mindkét reményben csalózkodtak és ez vezetett az „utálat”-hoz.

Sartre hite az Aragonnal való kibékülés után nagyrészt elveszett, és a „Les Temps Modernes” példányszáma 15.000-ről 3.000-re csökkent.

A prózai részben elsősorban Sinkó Ervinnél kell megemlékeznem, akinek Oroszországi Naplóját minden hónapban nagy érdeklődéssel várom. Egyrészt azért, mert kitűnő író rendkívül érdekes műve, másrészt, mert annyi kétes hitelű beszámoló után végre egy szavahihető becsületes szemtanú írása, akitől választ várok saját égető kérdéseimre.

A novellák és a szindarabok nivóju változó: az embernek az az érzése, hogy egy forrongó és útját kereső irodalommal áll szemben. A Magyarországon megjelenő propaganda-irodalom és az emigráció talajtalan és gyakran szolgálai írásai után engem elsősorban ez a stíluskeresés ragadott meg. Az utolsó számban nagyon tetszett Majtényi Mihály novellája, a Zsak Konfino-fordítás, Csépe Imre és Fehér Ferenc versei. A fiatal költők versei is érdekesek. A HID új kivitelét nagyon jónak találom.

NYÍRI ÉVA (Paris)

Utóhullámok a HID körül

A »Híd« körül felvert és visszaverődött hullámok újabb hullámokat vertek fel.

Hála és köszönet illeti meg a Dolgozók szerkesztőségét hídorkszakalkotó lépéséért, hogy megkérdezte olvasói véleményét a »Híd«-ról, mert ennek nyomán — immár a Dolgozók szerény keretein túlmenően — három sajtóorgánium hasábjain ismerkedik az irodalmár az olvasóval és az olvasó az írástudókkal. Kölcsonös csodálkozás. Hát ilyenek vagyunk? Így látnak bennünket mások? Hogy mi ezt nem tudtuk! Mert az egyre szélesedő vitából már eddig is sok minden kiderült, ha nem is minden. Először is kiderült, hogy én nem a Híd népes olvasótáborának egy tagja vagyok, hanem maga »Az Olvasó«. Mert én vagyok a fehér holló, aki asszony létemre elolvasom a Hídat, sőt nemcsak azt, hanem még azokat a könyveket is, amelyekről a »Híd« ír! Bevalljam-e ezek után, hogy még olyan könyveket is elolvasok, amelyekről a Híd nem írt. Asszony létemre! Amennyire elismerő és rámnézve, épp annyira kevésbé megtisztelő Vajdaság nőtársadalmára vonatkoztatva. Kiderült a vitából az is, hogy én — egy vajdasági orvosnő — valahonnan messziről és kívülről szemlélem az egész

dolgot. Hát itt tényleg korigálnom kell valamit, mivel első felszólalásomban elfelejtettem előrebocsátani, hogy nem vagyok vajdasági. Hat évvel ezelőtt szegődtem ide bacillusvadásznak és azóta van alkalmam figyelemmel kísérni a vajdasági irodalmi életet, és ismerkedni a jugoszláv irodalommal. Szemléletem ezért nem azonos, és nem is lehet azonos a vajdasági szemlélettel. Mindemellett nem érzem magam kívülről állónak, hanem csak olyasvalahogyan, mint amikor valaki benyit egy szobába és kissé más-milyennek érzi a levegőt, mint azok, akik benne ülnek. Foglalkozásom is bizonyos speciális szemléletet kölcsönöz és tudom, hogy az orvoson mindig érezhető valami szag, amit ő maga nem érez.

Amióta itt élek Jugoszláviában, láttam egyet mást felépülni. Az irodalmat a szocialista szemlémi építkezés formai eszközének, a Hídat pedig annak vajdasági kulcsobjektumának tartottam. A vitából kiderült az is, hogy alaposan elvetettem a súlykot fontoskodással, hiszen az hogy »irodalmi nyelv« már elavult fogalom, mert az »új ének az utca hangja«. De be kell vallanom, hogy én nemcsak a Híd pillérei körül szoktam lábatlankodni, hanem belesandítok néha

a Letopisz-be meg a Luminá-ba is, és a Sztrazslovába is nézegettem addig, amíg a vajdasági magas csecsemőhalandóság el nem vitte. De akárhogy meresztgettem a szememet és hegyeztem a fületem, ezekben nem hallottam az utca hangját az utca nyelvével megszólalni. Sőt mintha olyasvalamit láttam volna, hogy a Matica Szrpszka ankétot hirdetett a jugoszláv irodalmi nyelv korszerű megreformálására és ehhez 114 hivatásos írástudót kért fel hozzászólásra. S míg ők holmi igenévi végződéseken és betűk ékezetein szöszmötölnek, ugyanakkor megjelenik a színen a »notredame-i toronyőr« és tekintélye egész súlyával meghúzza a lélekharangot a vajdasági magyar irodalom fölött, amely »kvázi« nincs, mert ami volt; az sem az volt. Kezdem kényelmetlenül érezni magam azzal az érzéssel, hogy mégse volt szép tőlem egy halottat sárral dobálni. Még inkább belezavarodtam a dologba, amikor olvastam a Dolgozóban, hogy Kulán a Pobodában egy bizonyos Baracskaít leváltottak, mert gyakran szidta a munkások anyját. Pedig ő csak Bálint István Petőfi idézetét használta, amivel bizonyára jóhiszeműen a termelékenységét akarta fokozni mint brigádvezető. Vagy esetleg a munkások szocialista öntudatát akarta emelni?

Akkor is csóváltam a fejemet, amikor az én munkahelyemen egy ápolónőt fegyelmiileg megbüntettek, mivelhogy az apjaistenít emlegette a betegnek, aki éjszakai nyugodalmát megzavarta. Hiszen ezek csak röpke szavak, nem maradandó kordokumentumok. A Szakszervezet is jobban meg kellene, hogy gondolja a dolgot, amikor — ex cathedra — »csúnya, izléstelen és elítélendő, meg durva, sértő és hazánk polgáraihoz semmiesetre sem illő«-nek bélyegez a magyar irodalmi tanács által fémmjelzett zamatos népi kifejezéseket. Most nem tudom, kinek higgyek? Ki illetékes annak eldöntésére, hogy ezek az ifjúságra nevelőn és izlésfejlesztőn hatnak-e? Csak abban vagyok biztos, hogy a betű, a könyv mindenképen hat. Akkor is, ha nem tankönyv és nem illemkönyv. Sőt annál inkább, minél kevésbé az.

S most amikor már így szépen megint áttüzesedett tolongó gondolataim vulkánikus erupciójától, betoppan — mint deus ex machina — az újságos-bácsi a Híd legújabb, 1954 januári számával (»Ima članak za Vas!«). Letettem a tollat.

A poraiból 5 év alatt immár másodszor megéledett Phoenix-et azzal a megilletődéssel és elfogódottsággal vettem kézbe, amelyet szerzők érezni akkora, amikor új olvasnivalót veszek a kezembe, s amelyet a többi könyvbőlondok is bizonyára jól ismernek. Hát ez is lehetséges? Hát mégis megértem, mégis kibőjtöltem? Végre!

Mert ez az új Híd nemcsak a nekem címzett lapon szól hozzám, hanem a többin is. Szélesebb és színesebb ez a Híd nemcsak külalakjában, hanem tartalmában is. Nem tudom, hogy az új hídépítők kollektívája kit választott palatánának, de a keznyoma jól meglátszik a művön. Milyen ügyes ötlet volt pl. Sinkó hőmpolygó árjának sodrába beleágyazni ifjú szigeteket, amelyekben az ember megkapaszkodhatik egy pillanatra, hogy kifújja magát két folyamszakasz közt. Jólesően pihen meg a szem és a

lélek is e verssorokon, amelyekről — nem visszafelé, hanem előre, a sodrás irányába nézve — egy szebb, egészségesebb és naposabb jövő körvonalai sejtethők. Bennük megtaláltam a vigasztalást, amit kerestem a bácskai barna bú és fehér bánat, és szemfödélvarrák ellen.

Elmondjam-e, hogy milyen közel hozta hozzám Antics Miroszlávot az az egy szó, hogy mokriani fiú? A poemát olvasva magam előtt láttam azt a tájat, amelyen gyermekkorom legszebb vakációt töltöttem egy Mokriinnal szomszédos kisközségben. Elmondjam-e (vagy vajdaságiasan »el-e mondjam«), hogy a »Kézek« olvasásakor valami olyat éreztem, mint a gyermek, aki a karácsonyfa alatt megtalálja azt a titkos vágyát, amelyet kimondani sem mert vagy nem tudott? Hogy a Hangya-rajok már nemcsak fogalmat, hanem illúziót is nyújtanak a művésztől, kiegészítve művészeite méltatásával? Nem lehet mindent felsorolni, de ez a Híd mintha egy kicsit mágnese is lenne. Az ember leteszi, de újból fel kell vennie. S ha felmérjük, hogy az egész 56 oldalas számban mindössze egy szál »kutyaistenít« szerénykedik a jó öreg rabjai rosseb és egy egészen szimpla és jelentéktelen fene társaságában, ennyit még egy minden-áron szépetkereső jöttment is elviselhet. Annál is inkább mert szegény Bige Jóska többet is elviselt egy foglárörmestertől. Majtényi az »édes emlékezet« szomorúcsás derűjével vonja be az elmúlt bajokat, az ő multbanzése nem a sajnó sebek felkavargatása és nem exhumált csontokon való rágódás. Hogy én ezt csak most vettem észre? Nem. Hamarább is észrevettem, csak nem a Hídban. Ő is hiányzott, nemcsak Herceg. De hamarabb lehetett őt a Letopisz-ban megtalálni (éppúgy mint azt, hogy Ács József rajztanár Zentán), mert a régi Hídban ilyen kicsire nem néztek.

Ezek után következik a csomó, amit az új Híd kilátója tövében a kákán találtam. A Kilátón át Kafka könyvét egyenesen a világrube vetítve látom, és nem tudom, hogy gyalog vagy úrhajón induljak-e el, ha meg akarnám venni? Nem tűnik ki, hogy hol, milyen nyelven jelent meg. Lehet, hogy ez nem a kritikai rovatba tartozik, de valahova azért mégis be kellett volna tenni.

Ha az új Hídnek volna egy »Kérdezz-felelünk« rovata, megkérdezném: Hogy a színpadi melléklet Tömörkény novellájának dramatizálása magának a szerzőnek eredeti változata-e a téma fölött, avagy a vajdasági dramatizáló pályázat egyik gyümölcse? Ez nem tűnik ki a címlapból: Van-e olyan széles ez a híd, hogy Petkovics Kálmán is elérne rajta? A jelenben lüktető élethez talán senki se nyúl olyan bátran és kifényesített tollal, mint ő, de a Hídban még egy akkora karcolatával sem találkoztam, mint Lévai Endréé a mostaniban. Riporter nem való a Hídba? Tudom, de azért... nekem úgy tűnik, mintha egy kicsit író is volna. Igaz, hogy én ezt nem tudom felmérni a nem vajdasági szememmel. Még nagyon sok kérdés maradt felelet nélkül. Azokról máskor, vagy más helyen. Mert a Híd-vitát ezzel nem tekintem berekesztettnek. Folytassuk, folytatom, mert letettem a garast.

G. Dr. Czinner Anna